

kutatóiroda, amely elsősorban a tapasztalatok és információk cseréjét szervezte, s az oktatást és továbbképzést támogatta. Számos további, a kisebb könyvtárak szervezőjére, a könyvtári tevékenység gazdaságosságára stb. vonatkozó kutatás is folyt.

Könyvtárak és használói

Voltaképp a CLR által támogatott minden program végső célja a használóknak nyújtott szolgáltatások javítása. Minthogy a CLR főként felsőoktatási és szakkönyvtárakkal áll kapcsolatban, ezeket illetően néhány további, közvetlenül a használók igényeinek jobb kielégítését célzó programot is támogat. Ilyen pl. az 1969-ben indított *College Library Program*. Ez a komplex, átfogó kutatási terv olyan vizsgálatokat tartalmaz, amelyeknek célja a könyvtár és a felsőoktatás kapcsolatának javítása, lehetőség szerint új alapokon, új szemlélet kialakításával. Az egyes kutatásokban nagyszámú hallgató is részt vesz. A programhoz kapcsolódva clearing-állomás létesült a megfelelő dokumentumok és információk cseréjére.

Hasonló célú, de más megközelítésű, újabb tevékenység a *Library Service Enhancement Program* (elsősorban a könyvtárak aktívabb kezdeményező szerepét hangsúlyozza).

Az információforrások gyors ütemű mennyiségi növekedése mellett nemcsak a használóknak, de a könyvtáraknak is egyre nagyobb szüksége van az eligazodást, a szükséges irodalom gyors megtalálását segítő eszközökre. A Tanács a körön belül elsősorban a *könyvtárosok számára fontos könyvajánló jegyzékek kiadását támogatja*. Közreműködött két jelentős bibliográfiai munkában is: a középkori arab kéziratok források számbavételében és az angol hivatalos kiadványok bibliográfiai kalauzájának elkészítésében.

A CLR több, elsősorban *közművelődési könyvtárakhoz kapcsolódó* tevékenységet is támogatott. Tanulmány készült a közművelődési könyvtárak szolgáltatásainak céljairól; foglalkoztak a postai kölcsönzés lehetőségeivel; több használói igényvizsgálatban vettek részt; megkezdték a használóknak szóló kézikönyv összeállítását; különös gonddal törekedtek az iskolán kívüli oktatási formák, valamint az önképzés és a közművelődési könyvtárak megfelelő kapcsolatának kialakítására.

Oktatás és továbbképzés

A könyvtárak szakember-helyzetével a Tanács csak a 60-as évek végén kezdett el foglalkozni. Elsőként a felsőoktatási könyvtárosok bérezési helyzetét elemezték. 1969-től rendszeresen adtak ösztöndíjakat (eddig összesen 180 könyvtáros számára). 1973-tól, szintén egyéni jelleggel, gyakorlati vezetőképzést is szerveznek, bár korlátozott létszámmal. A könyvtári kutatók számának

és szakmai színvonalának növelését egy 1975-ben indult program keretében kívánják segíteni. A nem-könyvtáros felsőfokú végzettségűek számára posztgraduális könyvtárosképzési lehetőséget nyújt a *University of Chicago Program*.

Nemzetközi könyvtárügyi együttműködés

Az IFLA több ízben is jelentősebb támogatást kapott a Tanácstól adminisztratív tevékenységének zökkenőmentes végzéséhez. Az IFLA különféle akciói közül külön is támogatja a Tanács a *Universal Bibliographic Control* programját s az ehhez részben kapcsolódó, nemzetközi bibliográfiai hálózat kialakítását célzó vizsgálatot.

Az IFLA-nak nyújtott támogatás sikeréből kiindulva a CLR támogatja az *International Council on Archives (Levéltárak Nemzetközi Tanácsa)* titkárságának felállítását is.

A fentiekén kívül a CLR támogatta a FID néhány nagyobb rendezvényének megszervezését, két amerikai konferencia megszervezését, – az egyik a *MARCAL (MARC for Latin America)* program kialakítását készítette elő – és a *Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségét (International Association of Music Libraries, IAML)* stb.

További programok

Minden évben akad néhány egyéb jelentős program is, amely nem sorolható a fenti csoportok egyikébe sem. Így például több levéltári jellegű programot is támogatott a Tanács, felismerve, hogy a levéltárak problémái hasonlatosak a könyvtári problémákhoz. Ezen kívül foglalkozott bizonyos speciális kezelést igénylő dokumentumtípusok (kéziratok, fényképek stb.) kérdéseivel, s aktívan részt vett az ezzel kapcsolatos egyszeri adatgyűjtésben és vizsgálatban. A könyvtáráépítészet és a könyvtári berendezés kérdéseivel foglalkozó kézikönyvek kiadását is feladatának tekinti.

/Council on Library Resources, Inc. 20th annual report 1976. Washington, CLR, 1976. 97 p./

(Sárdy Péter)

Könyvtári-tájékoztatási teljesítménynormák Csehszlovákiában

Szovjet, NDK-beli és magyar példák ösztönzésére az ötvenes években Csehszlovákiában is megpróbálták normálni a könyvtári-tájékoztatási munkát. A könyvtári-tájékoztatási teljesítménynormák kidolgozásában tanács-

adó szerepet töltött be a brünni *Regionális és Egyetemi Könyvtár*. E feladata jegyében a Könyvtár csehországi könyvtáraiból össze is gyűjtötte a normázási tapasztalatokat. Az így keletkezett normagyűjtemény konkrét alapot kínált a további erőfeszítésekhez. De az összegyűjtött normák mögül hiányzott a részletes indoklás, ezért a gyűjtemény alapján kialakított normákat nem lehetett minden további nélkül kötelezővé tenni. Az ehhez szükséges kiegészítő munkákat viszont később már nem végezték el.

A pozsonyi *Egyetemi Könyvtár* 1953-ban tett először kísérletet a normázásra, de megalapozottan csak 1967 óta foglalkozott e kérdéssel. 1971-ben a Könyvtár 270 teljesítménynormából álló jegyzéket tett közzé, s egyzersmind alkalmazni kezdte ezeket a normákat. A normák bevezetése 10–15%-kal fokozta a Könyvtár teljesítőképességét.

E sikerek láttán a Szlovák Kulturális Minisztérium a könyvtári-tájékoztatási normázást beiktatta tárcaszintű kutatási tervébe. A kutatás koncepcióját azóta elfogadták, a munka befejezése 1980-ra várható.

A prágai *Állami Műszaki Könyvtár* néhány évvel ezelőtt hozzákezdett a műszaki könyvtári normák vizsgálatához.

Noha a könyvtári-tájékoztatási teljesítménynormák kidolgozása vezető szerepet játszik azokban a racionalizálási törekvésekben, amelyek napjainkban a csehszlovák könyvtárügyre és tájékoztatásügyre annyira jellemzőek, mégsem örvend közkedveltségnek; presztizs és kényelmi szempontok gyakran akadályozzák térhódítását. Így van ez annak ellenére, hogy a normák nem elsősorban a munkavégzés intenzitását kívánják növelni, hanem a végzett munka ésszerűsítésével törekuszenek a nagyobb, a jobb és a gazdaságosabb teljesítmények elérésére, és az egyenletesebb terhelések bevezetésével hozzájárulhatnak a kedvezőbb munkahelyi légkör kialakításához is.

A könyvtári-tájékoztatási munka normázása felelősségteljes feladat, amelynek tervezése és végrehajtása közben a következő alapelvek szigorú betartásához kell ragaszkodni:

1. Csupán azokat a műveleteket lehet normálni, amelyek állandóak és folyamatosak, azonos formában újra és újra megismétlődnek (azonos körülményeket feltételezve), továbbá mérhetőek.

2. Az egységnyi teljesítményt mennyiségi vagy időnormában kell kifejezni. A normákat mindig a begyakorlott munkatársak *átlagteljesítménye* szerint kell kiszámítani, az átlagteljesítmény alatt minőségi átlagteljesítményt értve.

3. A teljesítménynormának mindig megfelelő *pontos-sággal* kell kifejeznie a művelet lényegét a munka tárgyára (a művelet objektumára) és a munka céljára vonatkoztatva.

4. Az alkotó jellegű összetevőket és változó elvárásokat tartalmazó munkákra csak *keretszerű*, tervezési segédletként szolgáló időnormákat szabad megszabni.

5. A normázást mindig céltudatosan és felelősségteljesen, *a munkatársak széles körének bevonásával* és meggyerésével szabad csak végezni.

6. Koncepciókészítő, elemző, tanulmányi, *szervezési és irányítási munkát normálni nem szabad*. Tervezésükhöz és értékelésükhöz mennyiségi és minőségi jellegű keret-mutatókat alkalmazunk.

7. Tudományos kutatómunka esetén a *teljesítmény-mutatók* használata jelent jó segédeszközt.

8. Más munkahelyek teljesítmény-normáit nem szabad mechanikusan átvenni, anélkül, hogy *saját munkahelyünk feltételeihez* ne módosítsanak őket.

9. A teljesítmény-normákat az irányító, a végrehajtó és az operatív tevékenység során *céltudatosan kell felhasználni*, mégpedig racionalizálási, intenzifikálási, humanizációs és nevelési eszközként.

10. A teljesítménynormák állandó jellegűek, de ha változik a munkamenet, a feltételrendszer és a követelmények rendszere, *felül kell vizsgálni*, módosítani kell azokat.

FRATRIČOVÁ, M.: Otázky a problémy normovania. Výchonné normy v knižniciach a informačných strediskách = Knižnice a Vedecké Informácie, 9. köt. 4. sz. 1977. p. 158–166./

(Futala Tibor)

Az American Library Association konferenciája

Detroit, 1977. június 17–23.

Kerekasztal beszélgetések a könyvtári kutatásról

1. Könyvtári mérőszámok

Chai Kim *Az egy használóra fordított költségek hatása a könyvtárak működésére és szolgáltatásaira* című előadásában a floridai nyilvános könyvtárak vizsgálata során nyert adatokra támaszkodva cáfolta azt a hagyományos álláspontot, hogy a könyvtárak egy olvasóra jutó költségeinek növekedése a szolgáltatások szükségszerű bővülését vonja maga után. Kutatásai szerint a költségnöveléssel járó összes változás 74%-a a következő területeken bekövetkezett változásokból adódott:

- az olvasók műveltségi szintje;
- az olvasók száma az összlakossághoz viszonyítva;
- egy főre jutó könyvtári költségek;
- egy főre jutó állomány költsége.

E. R. Johnson *A MRAP (Management Review and Analysis Program = Vezetési Ellenőrzési és Elemzési Program) hatása néhány tudományos könyvtár működésére* címmel tartott előadást. A programot, amelyet az Association of Research Libraries' Office of Management